Subject Teacher- Miss. Divya Dipak Mhoprekar

Subject name: Business Regulatory Framework

Course name: B.Com III (Semester V & VI)

Semester V
Unit – I Law of Contract- 1872

- Introduction of BRF
- Law & Business Law –
  - Definitions
  - Objectives &
  - Sources of Business Law
- Definition of contract
- essential elements & kinds of contract
- Offer & Acceptance, capacity of objectives
- Consideration, Void contracts
- Free consent and legality of objectives
- Discharge of contract, Remedies for breach of contract.

- **व्यवसाय नियमन विषयक कायद्याची रचना –**

कायदा आणि व्यवसायिक कायदा –

- **कायदा**

व्याख्या – सालमंड यांच्या मते

“न्यायदानाच्या कामाचे प्रशासन योग्यप्रकारे करण्याच्या दृष्टीने शासनाने अंमलात आणलेल्या मान्य अशा नियमांचा संच म्हणजे कायदा होय.”

- **व्यवसायिक कायदा**

“ व्यवसाय या संज्ञेत समाविष्ट होणारे विविध प्रकारचे व्यवसाय, व्यापार आणि सेवाकार्य इत्यादींना लागू होणाऱ्या कायद्यांना व्यवसायिक कायदे असे म्हटले जाते .

  - **व्यवसायिक कायद्याचे स्वरूप** -

व्यवसायिक कायद्याची उद्दिष्टे –

1. व्यवसायिक नियम आणि पद्धती ठरवून देणे.
2. व्यवसायिक कार्याची कक्षा ठरवून देणे.
3. संबंधित घटकाचे हितरक्षण करणे.
4. संबंधित घटकांना सुरक्षितता आणि शांतता लाभू देणे.
5. भौतिक आणि मानवी साहित्याचा योग्य वापर करणे.
6. मानवी कल्याण साधणे.
7. व्यवसाय कार्यातील अडथळे दूर करणे.
8. जनतेला कायदेशीर जबाबदारीची जाणीव देणे.
9. व्यवसायिक नीतिमूल्यांची जतन करणे.
10. समाज शिक्षण आणि प्रशिक्षण.

व्यवसायिन कायद्यांचे स्त्रोत –

1. इंग्लिश व्यापार विषयक कायदे.
2. भारतीय वैधानिक कायदे.
3. पूर्वउदाहरणे अथवा न्यायिक निर्णय.
4. व्यवसायिक चालीरिती व पद्धती.

भारतीय करार कायदा स्वरूप: अर्थ व व्याख्या

- **करार व्याख्या**-
- भारतीय करार कायदा कलम दोन प्रमाणे, “कायदेशीर रित्या अंमलबजावणी करता येणाऱ्या ठरावास करार असे म्हणतात.”
- **कराराचे स्वरूप व घटक**-

1) दोन व्यक्ती अथवा पक्ष
2) प्रस्ताव
3) वैचारिक एकता
4) ठराव
5) करार
6) कायदेशीर जबाबदारी
7) कायदेशीर करार
8) कराराचे प्रतिफल
9) करारपात्र व्यक्ती
10) मुक्त संमती
11) कायदेशीर उद्दिष्ट
12) कराराच्या पूर्ततेची खात्री
13) कायदेशीर बाबींची पूर्तता.

- **कायदेशीर करार**- भारतीय करार कलम 10 प्रमाणे
- ठराव कायदेशीर करार करण्यासाठी आवश्यक घटक किंवा बाबी-

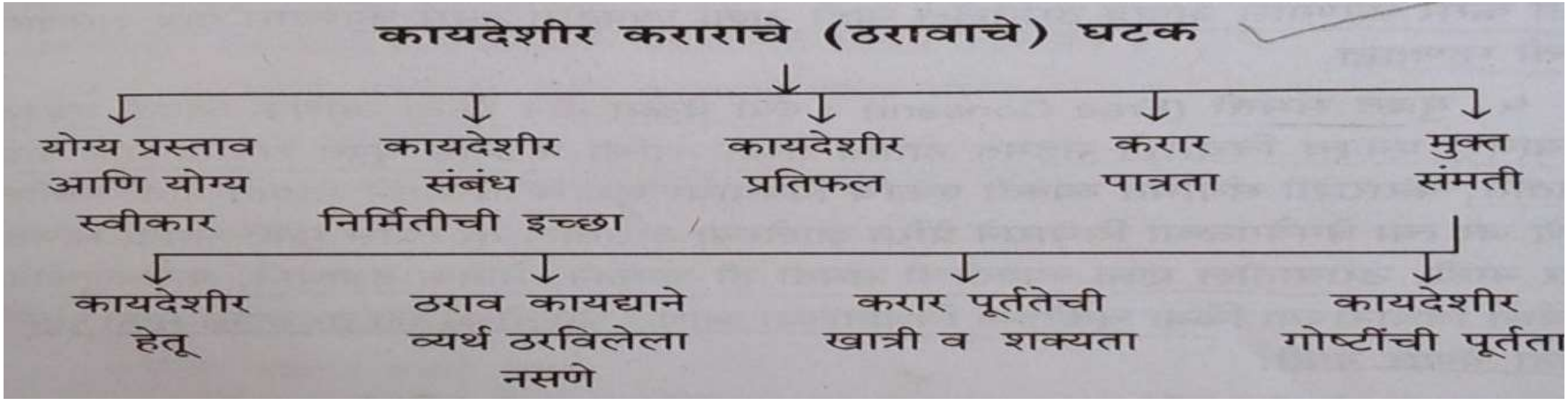

•कराराचे प्रकार-

1)निर्मितीनुसार कराराचे वर्गीकरण
2)कराराच्या पूर्ततेनुसार वर्गीकरण
3)कराराच्या वैधतेनुसार वर्गीकरण

•**प्रस्ताव आणि स्वीकृती प्रस्ताव** – भारतीय करार कायदा कलम 2

प्रस्तावासंबंधी कायदेशीर तरतुदी-

1)प्रस्ताव कायदेशीर संबंध प्रस्थापित करण्याच्या हेतूने केला पाहिजे
2)प्रस्ताव एका व्यक्तीने दुसऱ्या व्यक्तीस कळविला पाहिजे
3)प्रस्ताव विशिष्ट किंवा निश्चित कृत्य करण्यासाठी केलेला असला पाहिजे
4)प्रस्ताव एक किंवा अनेक व्यक्तींना उद्देशून करता येतो
5)प्रस्ताव स्वीकारण्याच्या अटी कळविल्या पाहिजेत
6)आपल्या कृतीस संमती मिळवण्याच्या हेतूनेच प्रस्ताव केला पाहिजे
7)प्रस्ताव, प्रस्तावकाचे निमंत्रण आणि आवाहन यात फरक असतो

•**करार करण्यासाठी व्यक्तींची पात्रता** –

भारतीय करार कायदा कलम 11

1)संबंधित कायद्यानुसार व्यक्ती सज्ञान असली पाहिजे
2)व्यक्ती सुज्ञ बुद्धीची असली पाहिजे
3)कोणत्याही कायद्याने व्यक्तीस करार करण्यास अपात्र घोषित केले नसले पाहिजे

•**प्रतिफल** -भारतीय करार कायदा कलम दोन(ड)नुसार

कायदेशीर प्रतिफलाचे वैशिष्ट्य

1)प्रस्ताव स्वीकृतीने केलेले कृत्ये प्रस्तावनाच्या इच्छेनुसार केलेले असावे

2)प्रतीफलाचे कृत्य प्रस्ताव स्वीकृती आणि अगर त्याच्या वतीने दुसऱ्या व्यक्तीने केले पाहिजे

3)प्रतिफल भूतकाळ भविष्यकाळ वर्तमानकालीन असावे

4)प्रतिफल योग्य आणि समतोल असावे

5)स्वतंत्र वचनासाठी स्वतंत्र प्रतिफल असावे

6)प्रतिपालाचे कृत्य वास्तविक असावे

7)प्रतिफल कायदेशीर असावी

•**मुक्त संमती** -भारतीय करार कायदा कलम 13 व 14 प्रमाणे

•1)धाक किंवा बलप्रयोग कलम 15

•2)नैतिक वजन किंवा अनुचित प्रभाव कलम 16

•3)कपट कलम 17

•4)असत्य प्रतिपादन कलम 18

•5)चूक कलम 20, 21, 22

•**कायदेशीर उद्दिष्टे**- ठरावातील बेकायदेशीर उद्दिष्टे आणि प्रतिफले-
1)कायद्याने प्रतिबंधित केलेल्या कृत्यासंबंधीचे उद्दिष्ट किंवा प्रतिफल
2)नियमांचे उल्लंघन करणारे उद्दिष्ट आणि प्रतिफल
3)करारशी संबंधित व्यक्तींची फसवणूक होण्यास होणार असल्यास
4)दुसऱ्याच्या शरीराला किंवा मालमत्तेला अपायकारक ठरवणारे असल्यास
5)अनैतिक किंवा सामाजिक धोरणाविरुद्ध
6)सामाजिक धोरणाविरुद्ध असल्यास

•**व्यर्थ ठराव-** 1)करारास अपात्र असणाऱ्या व्यक्तींनी केलेला ठराव
2)उभयपक्षांनी ज्यात चूक केली आहे असा ठराव
3)बेकायदेशीर उद्दिष्ट किंवा प्रतिफल
4)उद्दिष्ट प्रतिफल बेकायदेशीर असणारा ठराव
5)प्रतिफल विरहित
6)विवाह प्रतिबंध ठराव
7)व्यापारधंदा प्रतिबंध ठराव
8)न्यायालयाच्या कार्यात हस्तक्षेप करणारा ठराव
9)पैजेचा ठराव
10)अनिश्चित अर्थाचा ठराव
11)अशक्य गोष्ट करण्यासंबंधीचा ठराव

- **कराराची समाप्तीकराराची समाप्ती होण्याचे मार्ग** –

1)कराराशी संबंधित व्यक्तीच्या संमतीने कराराची समाप्ती
2)कराराची पूर्तता केल्याने
3)कराराचा भंग केल्याने
4)कराराची पूर्तता करणे अशक्य झाल्याने
5)कायद्याच्या नियमाने
6)कालावधी संपल्याने
7)करारपुर्ततेतून माफी दिल्याने
8) करारात अनधिकृत बदल केल्याने

- **कराराच्या भंगाबद्दल उपायोजन**

Unit –II Labour Law

A. **Employees provident fund Act, 1952**

B. **Employees state Insurance Act, 1948**

C. **Payment of Gratuity (Amendment)Act 2018**

- **कर्मचारी भविष्य निर्वाह निधी कायदा 1952 अर्थ व्याख्या-**

सेवायोजक

कर्मचारी

मुळवेतन

अंशदान निधी

कारखाना

उद्योग

- **कर्मचारी भविष्यनिर्वाह निधी कायदा 1952 उद्दिष्टे**
- **कर्मचारी भविष्यनिर्वाह निधी कायदा 1952 लागू होण्यासंदर्भातील निकष**
- **अंशदान आणि विवरणपत्र भरणा कालावधी**
- **कर्मचारी भविष्य निर्वाह निधी कायद्यातील तरतुदींचे पालन न केल्याचे परिणाम**

- **कर्मचारी राज्य विमा कायदा 1948 -अर्थ व्याख्या उद्देश**
- कर्मचारी
- अंशदान निगम
- अवलंबित व्यक्ती
- कुटुंब
- कायमची अंशिक विकलांगता
- कायमची संपूर्ण विकलांगता
- कारखाना
- **कर्मचारी राज्य विमा कायदा 1948 अंतर्गत कर्मचाऱ्यांना मिळणारे लाभ**
- **कर्मचारी राज्य विमा कायदा 1948 लागू होण्यासंदर्भातील निकष**
- **कर्मचारी राज्य विमा कायदे 1948 अंतर्गत अंशदान दर**
- **अंशदान आणि विवरण पत्र भरणा कालावधी**
- **कर्मचारी राज्य विमा कायद्यातील तरतुदींचे पालन न केल्याचे परिणाम**

- **उपदान प्रदान सुधारित कायदा 2018- अर्थ व्याख्या उद्देश**

कर्मचारी
सेवेची पूर्ण वर्ष
कुटुंब
सेवानिवृत्ती
नियत वयोमान
वेतन

- **उपदान प्रदान कायद्याची उद्दिष्टे**
- **उपदान प्रदान सुधारित कायदा 2018 लागू होण्यासंदर्भातील निकष**
- **उपदान प्रदान कायद्यातील तरतुदींचे पालन न केल्याचे परिणाम**

Unit –III Sale of Goods Act 1932 and Goods and Services Tax

A. **Sale of Goods Act 1932**

B. **Goods and Services Tax**

•मालाच्या विक्रीचा करार-व्याख्या

खरेदीदार

विक्रेता

मालाची पाठवणी

माल

दिवाळीखोर व्यक्ती

किंमत

•मालाच्या विक्रीचा करार होण्यासाठी आवश्यक वैशिष्ट्ये

1)विक्रेता व खरेदीदार

2)चल वस्तू

3)मालमत्ता हस्तांतर

4)वस्तूंची किंमत

5)कोर्टामार्फत कर्ज वसुलीचा हक्क

6)खरेदीदाराने विक्रेत्यास वस्तूची किंमत दिली पाहिजे.

- मालाची विक्री व मालाच्या विक्रीचा ठराव -कलम 9
- मालाच्या विक्री करारातील प्रमुख व दुय्यम अटी कलम 12
- मालाच्या विक्रीच्या कराराची पूर्तता कलम 32 ते 37
- मालाची स्वीकृती कलम 41 ते 44

- **वस्तू आणि सेवा कर जीएसटी चे वैशिष्ट्ये-**

1)एकीकृत कर संरचना
2)गंतव्यस्थान आधारित कर
3)दुहेरी कर
4)एकात्मिक जीएसटी
5)इलेक्ट्रॉनिक कर प्रणाली

- **वस्तू आणि सेवा कराची पायाभूत संरचना**
- **संबंधित कायदेशीर तरतुदी**
- **जीएसटी अंतर्गत येणाऱ्या चलनाचे इतर प्रकार**
- **जीएसटी अंतर्गत नियम पालन न केल्याचे परिणाम.**

Unit –IV Indian Partnership Act, 1932 and Limited Liability Partnership Act, 2008

A. Indian Partnership Act, 1932

B. Limited Liability Partnership Act, 2008

•भारतीय भागीदारी कायदा 1932

व्याख्या –

भागीदारी -"सर्वांतर्फे एक किंवा अधिक व्यक्तीने चालवलेल्या व्यवसायातील नफ्याची वाटप करण्यासाठी याबाबत आतील करारामुळे निर्माण झालेले संबंध म्हणजे भागीदारी होय“

•भागीदाराची वैशिष्ट्ये –

1)दोन किंवा अधिक व्यक्तींची आवश्यकता

2)भागीदारीचा करार

3)व्यवसायाचे स्वरूप

4)नफ्याची वाटणी

5)अमर्यादित जबाबदारी

6)परस्पर विश्वास

7)संयुक्त व्यवस्थापन

•भागीदारांचे हक्क आणि जबाबदाऱ्या

मर्यादितदायित्व भागीदारी कायदा, 2008

- **मर्यादितदायीत्व भागीदारी कायद्याची वैशिष्ट्ये**

1)निगम निकाय/संस्था स्वरूप
2)मर्यादितदायित्व
3)चिरंतनदायित्व
4)नफा प्राप्तीचा उद्देश
5)संस्था रूपांतर
6)थेट परकीय गुंतवणूक
7)शासनास प्राप्त अधिकार

- **भागीदारी संस्था आणि मर्यादितदायित्व यांच्यातील फरक**
- **मर्यादित दायित्व भागीदाराचे स्वरूप कलम 3 ते कलम 10**
- **मर्यादित दायित्व भागीदारी संस्था स्थापनेची प्रक्रिया**
- **मर्यादित दायित्व भागीदारी संस्था व भागीदारांच्या दायित्व मर्यादा.**

Semester VI
Unit I Company Act, 2013

प्रमंडळ व्यावसायिक संस्थांशी संबंधित कंपनी कायदा 2013

1)कंपनीची व्याख्या, वैशिष्ट्ये

- कंपनीचे प्रकार-

  a)निगमानुसार कंपनीचे प्रकार

  b)उत्तरदायीत्वाच्या आधारे कंपनीचे प्रकार

  c)सभासदांच्या संख्येच्या आधारे कंपनीचे प्रकार

  d)अधिवासा आधारे कंपनीचे प्रकार

  e)कंपनीचे इतर प्रकार

2)कंपनीची स्थापना

3)कंपनीचे संचालक: भूमिका हक्क व जबाबदाऱ्या

4)लेखापरीक्षण: भूमिका हक्क व जबाबदाऱ्या

5)कंपनी सचिव: भूमिका हक्क व जबाबदाऱ्या

6)कंपनीच्या भागधारकांचे हक्क, कंपनी सभांचे प्रकार व कंपनीचे ठराव

7)कंपनी विसर्जन

Unit II SEBU Act, Consumer Protection Act, Competition Act

a) Security Exchange Board of India Act, 1992 (SEBI)

b) Consumer Protection Act, 1986

c) Competition Act, 2002

अ) भारतीय रोखे आणि विनिमय मंडळ अधिनियम 1992 (सेबी कायदा 1992)

- सेबीची स्थापना
- सेबीची उद्दिष्टे,
- सेबीचे अधिकार
- सेबीचे कार्य
- भाग विनिमय बाजार निक्षेपागार कायदा 1996

ब) ग्राहक संरक्षण अधिनियम 1986

- व्याख्या
- ग्राहकांचे हक्क
- ग्राहक तक्रार निवारण यंत्रणा: जिल्हा मंच राज्य व राष्ट्रीय आयोग

क) स्पर्धा कायदा 2002

- स्पर्धा कायद्याची उद्दिष्टे
- स्पर्धा कायद्याची वैशिष्ट्ये
- स्पर्धा कायद्यातील महत्त्वाच्या संकल्पना
- स्पर्धा आयोगाचे अधिकार व कार्य
- स्पर्धा आयोगाची कर्तव्ये

Unit III Business Transactions and Cyber Laws

- व्यवसाय व्यवहार आणि सायबर कायदा

- ई-कॉमर्स वैशिष्ट्ये
- बौद्धिक संपदा हक्क
- अंकीय स्वाक्षरी
- सायबर गुन्हे आणि त्यासंबंधीचे शिक्षा.

Unit IV Negotiable Instrument(Amendment) Act, 2015

- चलनक्षम दस्तऐवज (दुरुस्ती) कायदा 2015

- चलनक्षम दस्ताऐवजाचा अर्थ वैशिष्ट्ये
- चलनक्षम दस्ताऐवजाचे प्रकार
- वचन चिट्टी
- विनिमय पत्र
- धनादेश
- धनादेशाचे प्रकार
- विनिमय पत्र आणि वचन चिठ्ठी यातील फरक

- धनादेश आणि विनिमय पत्र यातील फरक
- चलनक्षम दस्तऐवजाचा अनादर
- अनादरचे प्रकार
- अनादराचे परिणाम
- अनादराची नोटीस धारक आणि यथाविधी धारक
- चलनक्षम दस्ताऐवजाचे हस्तांतर आणि त्याचे प्रकार

thank you